

УДК 069.1:373.016:7.015.31

DOI: 10.12958/2227-2844-2021-6(344)-1-180-187

Караманов Олексій Владиславович,

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів, Україна.

ank@online.ua

<https://orcid.org/0000-0002-0067-0747>

Ключинська Марта Василівна,

магістрантка спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» Львівського національного університету імені Івана Франка, музичний керівник ЗДО 156 м. Львова (Винники), Україна.

m.m.kluchynska@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2548-0691>

**ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ
МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ НА УРОКАХ МИСТЕЦТВА
У ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ**

Новими можливостями для сучасної освіти стає використання різних освітніх та дидактичних технологій, які уможливають розкриття нових аспектів навчальної діяльності у взаємозв'язку різних дисциплін на основі феноменів культури. Мова йде про активне застосування музейної педагогіки, що передбачає проведення занять в музеї (у тому числі з музичного мистецтва), або залучення експонатів з освітньою метою у приміщенні школи (Караманов, 2012, с. 5, 7).

Музейна педагогіка є важливим засобом художньо-естетичного, творчого виховання через безпосередню взаємодію дітей із культурним надбанням, а музей крізь сучасну призму інтерактивності постає динамічним культурно-освітнім та науково-дослідним осередком забезпечення освітнього процесу (Василишин, 2013, с. 353).

Музейна педагогіка головно зорієнтована на дитячу, підліткову, тобто учнівську аудиторію, тому основним її завданням є зробити музей доступним для дитячого сприйняття. Приміщення (клас), де проводиться урок музичного мистецтва з використанням музейних експонатів, до яких можна доторкнутися, має стати для дітей так званою творчою інтерактивною майстернею (Валенкевич, 2015, с. 50). Саме тому актуальними стають нові типи уроків з можливістю вільного доступу до використання музейних експонатів з навчальною метою, що спонукатиме учнів до активного, діяльнісного пізнання. Водночас це потребує спеціальної методичної підготовки вчителя до занять, а також відповідного розташування експонатів у класі чи організації виїзду учнів

для проведення уроку на базі інтерактивного музею (Павленко, 2019, с. 508).

Зазначена проблематика була предметом наукових пошуків Е. Артемова (у процесі вивчення музейно-педагогічних технологій), Ю. Беззуба, Ю. Павленко, І. Самсакової (у ході пошуку нових форм організації музейно-педагогічної діяльності), І. Васильєвої, Л. Величко, Ю. Кулик, Г. Русских (під час дослідження технологічних аспектів застосування прийомів музейної педагогіки), С. Троянської (у ході виявлення освітніх можливостей музейної педагогіки) та ін.

Метою нашого дослідження є окреслення особливостей співпраці школи з музеєм у процесі викладання дисциплін мистецького спрямування – музичного мистецтва, інтегрованого курсу «Мистецтво» та визначення особливостей застосування прийомів музейної педагогіки на уроках музичного мистецтва у ЗОШ, які забезпечують інтерактивність процесу навчання.

В основі поняття «інтерактивність освітнього процесу» покладено активну взаємодію усіх його учасників між собою, а також з наявним специфічним для кожної науки (навчальної дисципліни) технічним забезпеченням. Зокрема, на уроках музичного мистецтва це можуть бути, наприклад перкусійні музичні інструменти, ілюстрації та інші відповідні навчальній тематиці музейні експонати. Щоб зробити урок інтерактивним, цікавим, вчителям варто проводити нетрадиційні типи уроків, а саме: урок-музичний квест; урок-подорож музеєм; урок-драматизація; урок-музична вікторина; урок-концерт; урок-інтерв'ю, що потребує певної підготовки вчителя до занять з обов'язковим урахуванням вікових та психофізіологічних особливостей учнів, а у результаті допомагає занурити їх у світ пригод, пошуків та нових відкриттів, привити любов до мистецтва (Валенкевич, 2015, с. 48).

Сьогодні в Україні функціонують декілька музеїв мистецтв, експозиційні виставки яких можна поєднати з вивченням певних тем на уроках інтегрованого курсу «Мистецтво» у школах. Це, зокрема, «Музей звуку» у місті Одеса, «Музей театрального, музичного та кіномистецтва України» у Києві, Музей-квартира М. Леонтовича у Тульчині, Літературно-меморіальний музей Пушкіна і Чайковського у Кам'янці, Музей С. Крушельницької у Львові та інші. З-поміж них відзначимо музеї, ядром функціонування яких є власне інтерактивна технологія. Мова йде про Інтерактивний музей музичних інструментів на Тернопільщині у селі Ішків та Інтерактивний музей музичних інструментів «HARP HALL» у Львові, який заснований відносно недавно та вже набув великої популярності та є ідеальним місцем для «справжнього» ознайомлення учнів зі світом інструментальної музики і музичними інструментами зокрема.

Специфіка «Музею звуку» в Одесі базується на великій колекції раритетної техніки звукозапису та звуковідтворення, вперше зібраною В. Пінчуком. Наявні експозиційні виставки платівок, дисків, афіш та

інших атрибутів, пов'язаних з історичними музично-мистецькими подіями. На базі музею діють: клуб «живої музики», студія звукозапису, навчальний центр для юних звукорежисерів. Музей відкритий для учнівської аудиторії, де кожен може поринути у «світ звуків» і техніки.

У «Музеї театрального, музичного та кіно-мистецтв України» (м. Київ) можна ознайомитися з колекцією українських народних музичних інструментів, взяти участь у ляльковій виставі, бути слухачем та учасником інтерактивних лекцій, майстер-класів. Музей слугує ідеальною базою для вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво», оскільки поєднує у собі виставкові експонати музичного, театального та кіно-мистецтв. Відвідавши музей-квартиру М. Леонтовича, літературно-меморіальний музей Пушкіна і Чайковського, а також музей С. Крушельницької з освітньою метою на уроках курсу «Мистецтво» діти зможуть відчувати, що згадка про видатних митців існує не лише на сторінках навчально-художньої літератури чи у написаних ними творах мистецтва. Вони зможуть стати учасниками важливих подій з життя і творчості митців завдяки музейно-педагогічним прийомам реконструкції, відтворення, локалізації подій, адже кожен учень, ознайомившись з історією еволюції та технікою гри на різних музичних інструментах, зможе взаємодіяти як частинка цілого музично-ритмічного механізму у складі оркестру.

З метою визначення актуальності та зацікавленості учнів ХХІ ст. у проведенні занять музичного мистецтва на базі музею чи з використанням відповідних музейних експонатів у школі, було проведено опитування, в якому взяли участь 41 учень загальноосвітніх шкіл Львова і Винник. Згідно отриманих відповідей респондентів, майже 60% вважають таку форму проведення уроку з «Музичного мистецтва» або «Мистецтво» ефективною, цікавою та прогресивною.

Звернемо увагу на важливість застосування прийомів музейної педагогіки у навчанні інтегрованого курсу «Мистецтво», який викладається у всіх класах ЗОШ з метою формування ключових, міжпредметних та власне предметних мистецьких (музичної, образотворчої, хореографічної, театральної) компетентностей учнів відповідно державних стандартів та освітніх програм. Адже саме цей курс поєднує у собі знання з декількох дисциплін мистецького спрямування.

Зосередивши головний фокус дослідження на музейно-педагогічних прийомах, варто визначити дефініцію «прийом навчання», елемент методу – це певна дія або крок у напрямі реалізації методу, що формує сукупність навчальних ситуацій. Стандартними методами навчання, які використовує вчитель на уроках музичного мистецтва є метод музичного узагальнення; метод інтерпретації; метод співпереживання та емоційного впливу.

Спираючись на класифікацію прийомів музейної педагогіки О. Караманова, вважаємо за найдоцільніше їх використання на уроках музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво». Зазначені

прийоми гармонійно відповідають методам пізнання музики на уроках, а саме: «прийом показу і прослуховування; прийом коментування; прийом реконструкції та відтворення подій; прийом локалізації подій; прийом порівняння» (Караманов, 2012, с. 9–10). Розглянемо, у чому полягають особливості застосування цих прийомів на заняттях.

Наприклад, *прийом прослуховування* прирівнюється до одного з основних видів діяльності на уроках музики, тобто слухання музичних творів. Разом з прийомом показу («живому» виконанню музики) він сприяє підвищенню рівня сприймання і розуміння музичних композицій завдяки включенню декількох сенсорних відчуттів одночасно. Для цього вчителю музичного мистецтва необхідно володіти декількома музичними інструментами (хоча б двома) на віртуозно-професійному рівні, що значно підвищить мотивацію та інтерес дітей до навчання, а також авторитет вчителя серед учнів.

Прийом коментування є незамінним помічником вчителя музичного мистецтва на уроках, адже недостатньо просто прослухати музичну композицію, а потрібно навчитися відзначати музично-виразові особливості кожного твору та характеризувати їх. Для цього учні мають знати базову музичну термінологію, якою збагачуються завдяки вивченню основ теорії музики. Під час поєднання та використання вчителем прийому показу і коментування учні збагачують свій почуттєво-емоційний, художньо-образний внутрішній світ, набуваючи власного досвіду аналізу музичних творів. Цей прийом є необхідним також у процесі пояснення стилістичних особливостей музичних композицій та властивих характеристик певних епох на уроці музичного мистецтва чи інтегрованого курсу «Мистецтво», що може підкріплюватися відповідними наочними матеріалами (наявними музейними експонатами).

Інтерактивний характер *прийому реконструкції та відтворення подій* полягає у взаємодії учнів під час обігрування певної ситуації, яка є характерною у світі мистецтва, наприклад участь дітей у фольклорних святах, розвагах, театральньо-драматичне відтворення музичних казок, дитячих опер, подій з життя та творчості визначних постатей мистецтва, зокрема їх практичній композиторській та виконавській діяльності. Це дає можливість учням сприймати музичне мистецтво, ставши активним учасником його відтворення та розширити кругозір музично-художніх, етнічних, національних особливостей різних країн та їх еволюції крізь епохи.

Для глибшого занурення у світ музичного мистецтва певного історичного періоду і навіть у духовний світ переживань митця, що необхідно для правильного сприйняття, розуміння, трактування конкретних музичних композицій учнями ідеальним є використання *прийому локалізації подій*. Візуалізація теоретичного викладу інформації вчителем з можливістю забезпечення тактильного, просторового та почуттєво-емоційного підсилення сприяють активній творчо-пізнавальній, навчальній діяльності учнів.

Відомо, що кожен митець – це особистість з певною національною приналежністю, індивідуальними психофізіологічними особливостями, який живе і творить у певну епоху під впливом соціальних, політичних, історичних, економічних змін, що у результаті формує його світогляд, котрий трансформується ним у витвір мистецтва, наприклад музичний твір. У зв'язку із цим актуальним видається такий прийом музейної педагогіки, як порівняння, що є необхідним для розуміння та ідентифікації музичних жанрів, стилів різних епох завдяки їх співставленню та порівнянню тощо. Завдяки цьому прийому учні навчаються розрізняти, абстрагувати, систематизувати, порівнювати властиві культурно-мистецькі риси народів світу різних історичних епох, виражених у творах музичного мистецтва.

Проведення уроків з інтегрованого курсу «Мистецтво» з використанням прийомів порівняння, локалізації подій, показу і прослуховування, коментування, реконструкції та відтворення події на базі музею чи з використанням експонатів у шкільних аудиторіях забезпечує інтерактивність пізнавального навчально-виховного процесу. Адже нетрадиційні типи уроків з використанням основних видів музичної діяльності неможливо навіть уявити без забезпечення творчої активної взаємодії усіх учасників навчального процесу між собою, а також з відповідним обладнанням, що закладено в основу інтерактивних методів навчання. Це сприятиме становленню творчої особистості, здатної до саморозвитку впродовж життя та взаємодії у колективі.

Крім того, вирішальним завданням є звернення уваги суспільства на цінність впливу музичного виховання для формування та розвитку духовно, художньо-естетично збагачених, різносторонньо освічених громадян завдяки різним видам інтерактивних занять з використанням прийомів музейної педагогіки на уроках у загальноосвітніх установах або у музейному просторі з метою активізації практичної та пізнавальної діяльності учнів (Василишин, 2015, с. 79).

Отже, особливостями співпраці школи з музеєм у процесі викладання дисциплін мистецького спрямування у загальноосвітніх освітніх установах є необхідність постійного залучення інтерактивних технологій, адже основна їх мета на уроках музичного мистецтва полягає у зацікавленні дітей, стимулюванні їх до подальшого пізнання музичного мистецтва та формуванні творчих особистостей, здатних активно взаємодіяти через «спілкування» з творами мистецтва.

Важливим засобом у цьому процесі виступають музейно-педагогічні прийоми, які сприяють розкриттю змісту музично-виразових явищ та інтерпретації їх учнями з метою вияву власного сприйняття музики та формування художньо-емоційного ставлення.

Перспективами дослідження ми вбачаємо детальне методичне опрацювання виокремлених музейно-педагогічних прийомів з метою їх міждисциплінарної інтеграції до різних галузей знань.

Список використаної літератури

1. **Валенкевич О. В.** Становлення та розвиток музейної педагогіки. *Проблеми освіти : науково-методичний зб.* / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 85. С. 48–52.
2. **Василишин М.** Сучасний урок в музеях художньо-мистецького профілю України і Польщі. *Порівняльно-педагогічні студії.* 2015. № 2. С. 77–83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppstud_2015_2_13.
3. **Василишин М.** Партнерство школи і музею: історичні моделі співпраці. *Педагогічна освіта і наука в умовах класичного університету: традиції, проблеми, перспективи : зб. наук. праць.* 2013. Т. 3. С. 353–359.
4. **Караманов О. В.** Музейна педагогіка в навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи. *Освіта та педагогічна наука.* 2012. № 3. С. 5–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OsDon_2012_3_2.
5. **Pavlenko Y., Vilkhova O., Topchii N.** Elements of museum pedagogy in the teaching and education of children of preschool age and primary school age. *Problem space of modern society: philosophical-communicative and pedagogical interpretations: collective monograph. Part II.* Warsaw : BMT Erida Sp. z o. o., 2019. P. 505–516.

References

1. **Valenkevych, O. V.** (2015). Stanovlennia ta rozvytok muzeinoi pedahohiky [Formation and development of museum pedagogy]. *Problemy osvity – Problems of education, 85*, 48-52 [in Ukrainian].
2. **Vasylyshyn, M.** (2015). Suchasnyi urok v muzeiakh khudozhno-mystetskoho profilu Ukrainy i Polshchi [A modern lesson in museums of art of Ukraine and Poland]. *Porivnialno-pedahohichni studii – Comparative and pedagogical studies, 2*, 77-83. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppstud_2015_2_13 [in Ukrainian].
3. **Vasylyshyn, M.** (2013). Partnerstvo shkoly i muzeiu: istorychni modeli spivpratsi [Partnership between school and museum: historical models of cooperation]. *Pedahohichna osvita i nauka v umovakh klasychnoho universytetu: tradytsii, problemy, perspektyvy – Pedagogical education and science in a classical university: traditions, problems, prospects, 3*, 353-359 [in Ukrainian].
4. **Karamanov, O. V.** (2012). Muzeina pedahohika v navchalno-vykhovnomu protsesi zahalnoosvitnoi shkoly [Museum pedagogy in the educational process of secondary school]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and pedagogical science, 3*, 5-12. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/OsDon_2012_3_2 [in Ukrainian].
5. **Pavlenko, Y., Vilkhova, O., & Topchii, N.** (2019). Elements of museum pedagogy in the teaching and education of children of preschool age and primary school age. *Problem space of modern society: philosophical-communicative and pedagogical interpretations: collective monograph. Part II.* (pp. 505-516). Warsaw: BMT Erida Sp. z o. o.

Караманов О. В., Ключинська М. В. Особливості застосування прийомів музейної педагогіки на уроках мистецтва у загальноосвітній школі

Автори статті розглядають можливості організації музейно-педагогічної діяльності на уроках мистецтва (музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво») та наголошують на ролі музею як динамічного культурно-освітнього та науково-дослідного осередку забезпечення освітнього процесу.

У статті аналізується поняття «інтерактивність освітнього процесу» на прикладі застосування різних методів та прийомів музейної педагогіки у діяльності освітніх та музейних закладів. Наголошується на важливості застосування прийомів музейної педагогіки (порівняння, локалізації подій, прослуховування, показу, коментування, реконструкції) для формування ключових, міжпредметних та предметних мистецьких компетентностей учнів, а також збагачення власного досвіду аналізу музичних творів.

Ключові слова: музейна педагогіка, музейно-педагогічна діяльність, прийоми, уроки мистецтва, загальноосвітня школа, компетентності учнів.

Караманов А. В., Ключинская М. В. Особенности применения приемов музейной педагогики на уроках искусства в общеобразовательной школе

Авторы статьи рассматривают возможности организации музейно-педагогической деятельности на уроках искусства (музыкального искусства и интегрированного курса «Искусство») и акцентируют на роли музея как динамичного культурно-образовательного и научно-исследовательского центра обеспечения образовательного процесса.

В статье анализируется понятие «интерактивность образовательного процесса» на примере применения различных методов и приемов музейной педагогики в деятельности образовательных и музейных учреждений. Отмечается важность применения приемов музейной педагогики (сравнения, локализации событий, прослушивания, показа, комментирования, реконструкции) для формирования ключевых, межпредметных и предметных художественных компетенций учащихся, а также обогащения собственного опыта анализа музыкальных произведений.

Ключевые слова: музейная педагогика, музейно-педагогическая деятельность, приемы, уроки искусства, школа, компетентности учащихся.

Karamanov O., Kliuchynska M. The Speciality of the Appliance of Museum Pedagogy in the Art's Lessons in Secondary School

The possibility of organisation the museum pedagogical activities in the musical art and art lessons are reviewed in the article by its authors. The important role of museums as dynamic, cultural and educational, as well as

scientific impulse and focus in the educational process is implied. Also, the term «interactivity» in the training process is explained on the examples of different methods of museum pedagogy in the practice of the many educational institutions. The importance of the appliance of museum pedagogy is underlined, especially such approaches as comparison, localisation of the events, auditions, performance, commenting and reconstruction. The functions of these approaches are specified, that is, to develop the interdisciplinary art competency of students and to enrich their experience in analysis of musical compositions. As a consequence, the important role of museum pedagogy in musical art and art lessons as an interdisciplinary method is confirmed.

Key words: museum pedagogy, the musical art and art lessons, museum pedagogical activities and methods, general education, student's competency.

Стаття надійшла до редакції 06.09.2021 р.

Прийнято до друку 24.09.2021 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ваховський Л. Ц.